

ERNESTA MOLOTOKIENĖ

Klaipėdos universitetas

RAFAELIS CAPURRO: TARPKULTŪRINĖS INFORMACINĖS ETIKOS MODELIO ĮVEIKLINIMO PROBLEMA

Rafael Capurro: The Problem of Empowerment
of Intercultural Informational Ethics Model

SUMMARY

This paper presents and analyses the theoretical model of intercultural information ethics by one of the most famous current theorist, Raphael Capurro. He deals with problematic field of media ethics which as proposes to regulate and to control interactions in cyberspace ethically. The article theoretically reconstructs the fundamental assumptions of his model of intercultural information ethics in order to highlight the innovation and viability of such an ethical model. The article also critically evaluates the opportunities for empowerment and for the practical applications of such model on a global scale. The article states that Capurro's model of intercultural information ethics is not complete theoretically because: 1) the model is largely based on Western cultural practices and values and insufficiently values the inculturation process and cross-cultural interaction and reflection; 2) a consensus which is an essential condition for a model of intercultural information ethics has not been reached in constructive intercultural dialogue. Consequently, Capurro's vision of empowerment of this model is hypothetical and too optimistic. It does not see the threats of conscious destruction, terrorism, violations of cyberspace and others virtual crimes as well as management schemes.

SANTRAUKA

Straipsnyje pristatomas ir analizuojamas teorinis vieno žymiausių šiuo metu medijų etikos srities probleminiame lauke veikiančio teoretiko Rafaelio Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelis kaip konstruktyvus pasiūlymas siekiant etinio veikslių virtualioje erdvėje reguliavimo ir kontrolės. Straipsnyje atliekama teorinė tarpkultūrinės informacinės etikos modelio esminių prielaidų rekonstrukcija, viena vertus, siekiant išryškinti tokio etikos modelio inovatyvumą ir perspektyvumą, kita vertus, kritiškai įvertinti tokio

RAKTAŽODŽIAI: tarpkultūrinė informacinė etika, informacinės ir komunikacinės technologijos (IKT), internetas, medijos.
KEY WORDS: intercultural informational ethics, information and communications technology (ICT), internet, media.

modelio įveiklinimo ir praktinio pritaikymo globaliu mastu galimybes. Straipsnyje teigiama, kad Rafaelio Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelis nėra teoriškai išbaigtas, nes (1) daugiausiai paremtas Vakarų kultūrinėmis praktikomis ir vertybėmis, per mažai dėmesio skiriama inkultūracijos proceso pagrindimui bei skirtingų kultūrų tarpusavio sąveikos refleksijai; (2) konstruktyvaus tarpkultūrinio dialogo būdu pasiekiamas konsensusas, kuris yra esminė tarpkultūrinės informacinės etikos modelio sąlyga, yra hipotetinė ir pernelyg optimistinė modelio įveiklinimo vizija, nes nenumato sąmoningos destrukcijos, terorizmo, virtualių nusikaltimų ir kt. pažeidimų virtualioje erdvėje grėsmių bei jų valdymo schemų.

ĮVADAS

Rafaelis Capurro yra Urugvajaus ir Vokietijos filosofas, medijų etikos specialistas, vienas labiausiai prie sąvokos *informacinė etika* suformavimo, pagrindimo ir įveiklinimo prisidėjusių šių laikų mąstytojų. Capurro yra daugelio tarptautinių organizacijų, akademinų institucijų, tarptautinių projektų steigėjas ir vadovas. Vieni reikšmingiausių jo projektų – „Tarptautinio centro informacinei etikai“ (ICIE)¹ įkūrimas ir koordinavimas, taip pat jis yra tarptautinio mokslo žurnalo „Tarptautinė informacinės etikos apžvalga“ (IRIE)² vienas steigėjų ir leidėjų. Nuo pat savo profesinės veiklos pradžios ir praktiškai visą akademinę karjerą laikotarpį iki pat šių dienų Capurro daug dėmesio skyrė teorinių ir praktinių medijų etikos problemų refleksijai ir sprendimui globaliu mastu, teorines išvalgas pritaikydamas ir efektyviai panaudodamas praktikoje. Tai liudija svarus autoriaus įnašas įkuriant sėkmingai veikiančias skaitmenines bendruomenes, tokias kaip „Afrikos tinklas informacinei etikai“ (ANIE)³, „Lotynų Amerikos tinklas informacinei etikai“ (RELEI)⁴, „Tarptautinė visuomenė informacijos studijoms“ (IS4IS)⁵ ir kt., kurios prisideda prie atviro tarptautinio ir tarpkultūrinio dialogo medijų etikos klausimais plėtojimo.

Informacinės etikos sąvoka Capurro medijų filosofijos kontekste pirmiausia

suprantama ir vartojama kaip savotiškas darbinis instrumentas siekiant aiškumo ir tikslumo, analizuojant naujo pobūdžio problemas, susijusias su globalios skaitmenizacijos procesais, kuriuos akumuluoja naujosios medijos, bei su lokaliuose kultūrose dominuojančiais tradiciniais etiniais elgesio kodais, kurie tampa vis mažiau veiksmingi. Tokiame kontekste iškyla universalus etinio elgesio modelio virtualioje erdvėje problema, kuri ir sudaro pagrindinę Capurro teorinių ir praktinių interesų ašį. Autoriaus pozicija šiuo klausimu yra gana nuosekli ir vienareikšmiškai koncentruota į universalus *tarpkultūrinės informacinės etikos modelio* pagrindimo ir praktinio įveiklinimo paieškas. Nors teorinis šio modelio pagrindimas ir konceptualus įtvirtinimas didesnių problemų nekelia, vis dėlto pagrindiniai sunkumai kyla siekiant įveikinti pakankamai tvirtai pagrįstas teorines informacinės etikos modelio išvalgas, nes susiduriama su tokiais sunkiai teoriškai ir praktiškai kontroliuojamais reiškiniais kaip multikultūriškumas ir skaitmeninė atskirtis.

Šiame straipsnyje analizuojamas Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelis kaip konstruktyvus pasiūlymas siekiant etinio veiksmų virtualioje erdvėje reguliavimo ir kontrolės. Straipsnyje atliekama teorinė tarpkultūrinės informacinės

etikos modelio esminių prielaidų rekonstrukcija, viena vertus, siekiant išryškinti tokio etikos modelio inovatyvumą ir perspektyvumą, kita vertus, kritiškai įvertinti tokio modelio įveiklinimo ir praktinio pritaikymo globaliu mastu galimybes. Teigiama, kad Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelis nėra teoriškai išbaigtas, nes (1) daugiausia paremtas Vakarų kultūrinėmis praktikomis ir vertybėmis, per mažai dėmesio skiria-

ma inkultūracijos proceso pagrindimui bei skirtingų kultūrų tarpusavio sąveikos refleksijai; (2) konstruktyvaus tarpkultūrinio dialogo būdu pasiekiamas konsensusas, kuris yra esminė tarpkultūrinės informacinės etikos modelio sąlyga, yra hipotetinė ir pernelyg optimistinė modelio įveiklinimo vizija, nes nenumato sąmoningos destrukcijos, terorizmo, virtualių nusikaltimų ir kt. pažeidimų virtualioje erdvėje grėsmių bei jų valdymo schemų.

INFORMACINĖ MEDIJŲ ETIKA

Skaitmeninės informacijos technologijos pakeitė žmogaus mąstymo ir veiklos horizontą, o tai atvėrė naujų problemų, kurios nebegali būti išspręstos remiantis klasikinėmis etinėmis teorijomis. Informacinė medijų etika (arba skaitmeninė etika), kaip nurodo Capurro, plačiąja prasme apima ir tiria skaitmeninių informacijos ir komunikacijos technologijų (ICT) poveikį mūsų visuomenėms ir aplinkai⁶. Taigi informacinė etika plačiąja prasme susijusi su informacija ir komunikacija, įtraukiant, bet neapsiribojant skaitmeninėmis medijomis. Siauresniąja prasme informacinė etika tiria etikos klausimus, susijusius konkrečiai su interneto panaudojimu įvairiose gyvenimo srityse bei su internetu glaudžiai susietomis informacijos ir komunikacijos medijomis, tokiomis kaip mobilieji telefonai, navigacinės programos ir kt.⁷ Informacinė etika tokiu būdu gali ir turi prisidėti prie technologinių ir vertybinių skaitmeninio amžiaus iššūkių sprendimo.

Capurro remiasi Oxfordo filosofo Luciano Floridi įžvalgomis apie tai, kad mūsų dabartinis gyvenamas pasaulis

formuojamas informacinių technologijų, kurios daugiausia lemia mūsų gyvenimą „infosferoje“ (*infosphere*)⁸. Tačiau Capurro išplečia „infosferos“ sąvokos reikšmės lauką, vartoja „talpesnę“ – „skaitmeninės ontologijos“ (*digital ontology*) sąvoką, kuri žymi esminę šių laikų žmogaus egzistencinę ypatybę ir išreiškia požiūrį į skaitmeninę aprėptį, kuri šiaudien apima visas mūsų buvimo pasaulyje dimensijas⁹. Akivaizdu, kad skaitmeniniai interaktyvios komunikacijos tinklai vis mažiau palieka į šiuos tinklus „neįtrauktos“ žmogaus veiklos sferų. Ekonominiai, ekologiniai, politiniai modernių visuomenių judėjimai smarkiai priklauso nuo interaktyvios komunikacijos tinklų. Naujos interaktyvios medijos silpnina hierarchinę tradicinių globalių *mass-media* „vienas-daugeliui“ struktūrą, kai pavieniams asmenims, grupėms ir visoms visuomenėms suteikiamas gebėjimas tapti siuntėjais, o ne „tik“ žinios gavėjais. Capurro palaiko Marshallo McLuhano¹⁰ nuostatą, kad mes gyvename „žinių (*message*) visuomenėse“. „Mokslą, kuris tiria žinias ir žinių siun-

tėjus, vadinu ‚angeletika‘ (sen. gr. *angelia / angelos = message / messenger*)¹¹.

Vis intensyvesni interaktyvios skaitmeninės komunikacijos procesai atveria aktualias etikos problemas, susijusias su veiksmy, elgesio standartų ir kodų virtualybėje reglamentavimu. Skaitmeninės komunikacijos tinklai pirmiausia įgalina naujas politinės galios struktūras, tokias kaip pavienių asmenų ir visų visuomenių politinė priežiūra (sekimas), cenzūra ir kontrolė. Skaitmeninis kapitalizmas taip pat pajėgus „apeiti“ nacionalinę ir tarptautinę teisę legitimiai, nepažeidžiant vidinių sistemos kontrolės mechanizmų. Kadangi internetas tapo lokalia ir globalia bazinės socialinės komunikacijos infrastruktūra, laisva prieiga traktuojama kaip fundamentalus etinis principas ir kaip viena aktualiausių etinių problemų, panašiai kaip nuomonės laisvė ir spaudos laisvė. Kaip tik todėl Capurro modeliuojama informacinė etika pirmiausia orientuota į žmogaus teisių klausimų kėlimą ir sprendimą.

Kai kurios visų žmonių teisės, įtvirtintos „Visuotinėje Žmogaus Teisių Deklaracijoje“¹², tokios kaip teisė į minties laisvę, sąžinę ir religiją, teisė į nuomonės laisvę ir teisė į taikingas asociacijas, Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelyje kritiškai peržiūrimos ir iš naujo interpretuojamos atsižvelgiant į skaitmeninių medijų akumuliuojamus procesus. Anot Capurro, informacinė etika nėra periferinis socialinis diskursas, priešingai, tai yra dominuojantis diskursas, vykstantis globalaus tinklo epicentre, kuriame susikerta skirtingos kultūros ir politiniai režimai. Šis paradigmos pasikeitimas ne mažiau svarbus negu poky-

tis, įvykęs pereinant nuo Gutenbergo spaudos technologijos prie elektroninių *mass media* XIX a. ir XX a., arba nuo oralinės – prie rašytinės visuomenės¹³. „Įtinklintame“ pasaulyje moralės vieta paradoksaliai atrodo esanti svarbesnė negu teisinių normų vaidmuo. Nors internetas neegzistuoja teisiniame vakuume, bet teisinis reguliavimas grindžiamas skirtingomis politinėmis sistemomis ir kultūrinėmis tradicijomis, taip pat jis iš esmės yra lokalus, apibrėžtas geografinėmis ribomis, todėl Capurro svarstomas tarpkultūrinės informacinės etikos modelis galėtų suteikti daugiau konstruktivumo. Kaip tik todėl vienas pagrindinių klausimų, keliamų Capurro, yra toks: „Kaip galima informacinė etika, grindžiama minimalios moralės principais, įtvirtintais „Visuotinėje Žmogaus Teisių Deklaracijoje“?“¹⁴

Capurro pažymi, kad nuo tada, kai XX a. antrojoje pusėje kompiuterių mokslininkai, tokie kaip Norbertas Wieneris¹⁵ ir Josephas Weizenbaumas¹⁶ atkreipė publikos dėmesį į etinius iššūkius, kylančius imanentiškai kompiuterių technologijose, kurie apima visą visuomenę, tuomet šito žingsnio poveikis prilygo atominei energijai, turint omeny iškeltų problemų mastą ir poveikį visuomenei. Pagrindinės informacinės medijų etikos problemos šiuo metu yra intelektinė nuosavybė, privatumas, saugumas, informacijos perteklius, skaitmeninė atskirtis, lyčių diskriminacija ir cenzūra¹⁷.

Capurro daug dėmesio skiria informacijos pertekliaus, turinčio milžinišką poveikį milijonų žmonių kasdieniam gyvenimui informaciškai išsivysčiusiose visuomenėse, problemai¹⁸, kuri, kaip nu-

rodo Capurro, lemia naujas medicininės patologijas, priklausomybes ir naujus iššūkius medicininėje praktikoje¹⁹. Etinė šių iššūkių refleksija, anot Capurro, priklauso gyvenimo meno teorijai, sekant Micheliu Foucault. Foucault skiria pagrindines technologijų rūšis, apimančias „gyvenimo valdymą ir formavimą“: 1) gamybos technologijos, kurios leidžia mums gaminti, transformuoti arba manipuliuoti daiktais; 2) ženklų sistemų technologijos, kurios leidžia mums naudoti ženklus, reikšmes, simbolius arba signifikacijas; 3) galios technologijos, kurios lemia individų elgesį; 4) technologijos, nukreiptos į save (asmeninės technologijos), kurios leidžia individams elgtis pagal jų asmeninį supratimą formuojant kūnus ir sielas, mintis, elgesį ir buvimo būdus, taigi transformuojant save ir siekiant laimės, tyrumo, išminties, tobulumo arba nemirtingumo²⁰. Capurro nemažai dėmesio skiria Foucault technologijų klasifikacijai ir kelia esminį klausimą: kaip mums žinoti, koku mastu ir kaip informacinės technologijos gali būti naudojamos, sąmoningai arba nesąmoningai formuojant žmonių gyvenimus?²¹ Pavyzdžiui, etinis iššūkis, į kurį Capurro atkreipia dėmesį, apima materialinius išteklius, susijusius su gamtos resursų eikvojimu. Elektroninis eikvojimas apskritai yra vienas pagrindinių skaitmeninės etikos iššūkių²². Visuotinai pripažįstama, kad elektroniniai prietaisai, įranga daro įtaką aplinkai, ekologijai, taip pat trečiosioms šalims. Capurro remia žmogaus teisių diskurso plėtojimą, į jį įtraukiant ir „ne-žmogaus“ gyvenimo, ir gamtos teises, kada globalus teisingumas turi būti svarstomas kartu su skait-

menizacijos klausimais ir formuojant bei keičiant asmeninio gyvenimo įpročius.

Capurro pažymi, kad internetas nėra idealios universalios medijos tipas ir etinis „neribotos komunikacijos bendruomenės“ idealas, propaguotas Karl-Otto Apelio (1976)²³ ir Jürgeno Habermaso (1988)²⁴, kur gryniesi protai gali pasikeisti racionaliais argumentais dominuojančioje laisvoje erdvėje. Pavyzdžiui, Lawrence'as Lessigas gana tiksliai (1999) numatė ir apibrėžė situaciją, kada kibernetinės erdvės universalumas atsiduria pavojuje dėl vietinių rinkos kodų, programinės įrangos industrijos, nacionalinių valstybių teisės ir moralės tradicijų. Lessigas teigia: „Jeigu mes nieko nedarysime, kibernetinės erdvės kodas pasikeis. Nematoma ranka ją pakeis iš anksto nematomu būdu. Kibernetinė erdvė taps vis mažiau laisva...“²⁵ Laisvas internetas gali prisidėti prie taikos ir demokratijos, bet taip pat jis gali būti naudojamas įvairioms manipuliacijoms ir kontrolei. Nors kibernetinė erdvė, anot Capurro, nėra vieta, kur žmogiškumas gali tikėtis būtinai pasiekti aukštesnį racionalumo laipsnį, tačiau tuo pačiu metu internetas įgalina visas socialinių sinergijų formas ir padaro galima pasikeisti žiniomis iki šiol nežinomais būdais²⁶.

Kaip tik todėl Capurro svarstomas tarpkultūrinės informacinės etikos modelis turėtų užtikrinti etinių iššūkių sprendimą „Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos“ pagrindu, įgalinant tarpkultūrinę etinę refleksiją sudėtingais etiniais klausimais, kurie negali būti išspręsti *a priori*, bet turi būti kantriai diskutuojami tarptautiniu ir tarpkultūriniu lygmeniu²⁷.

TARPKULTŪRINIS INFORMACINĖS MEDIJŲ ETIKOS ASPEKTAS

Capurro, ieškodamas tarpkultūrinės informacinės etikos pagrindo, pabrėžia, kad vienas esminių šios etikos principų, paskelbtų pirmą kartą Jungtinių Tautų organizuotame „Pasaulio aukščiausiojo lygio susitikime informacinės visuomenės klausimais“ (WSIS)²⁸, yra žmogaus teisių ir kultūrinės įvairovės klausimas, todėl viena pagrindinių tarpkultūrinės etikos lauke vykstančios diskusijos temų yra universalumo klausimas²⁹. Tokiu būdu tarpkultūrinė etinė refleksija iš esmės vyksta įtampos tarp kultūrinės įvairovės ir universalumo probleminiame lauke. Dėl globalios skaitmenizacijos procesų įvyksta susikirtimas skaitmeninės sferos su ekologine, politine, ekonomine ir kultūrine sferomis. Capurro projektuojamame tarpkultūrinės informacinės etikos modelyje keliami ir tiriami kontraversiški, į minėtos įtampos židinius nukreipti klausimai: kaip stipriai internetas keičia lokalias kultūrinės vertybes ir tradicinius gyvenimo būdus? Kaip stipriai šie pokyčiai veikia ateities visuomenių gyvenimą ir kultūrą globaliu ir lokaliu požiūriu? Kaip labai tradicinės kultūros ir jų moralinės vertybės „iškomunikuojamos“ ir kaip jos transformuojama pačios save, intensyviai veikiamos skaitmeninės „infosferos“ (plačiąja prasme) ir interneto (siaurąja prasme)? Tarpkultūrinė informacinė etika šiuo atžvilgiu gali būti suprantama kaip aktualių etinių tyrimų laukas, kur moraliniai klausimai apie „infosferą“ reflektuojami komparatyviu būdu, remiantis skirtingomis kultūrinėmis tradicijomis³⁰.

Vadinasi, Capurro projektuojama tarpkultūrinė informacinė etika supo-

nuoja paradigmos pasikeitimą ne tik vidujai tradicinės (Vakarų) etikos, bet taip pat vidujai (Vakarų) filosofijos reaguojant į interneto metamus iššūkius kultūrinėms praktikoms ir tradiciniams moraliniams kodams. Kokia yra Capurro tradicinių moralinių kodų reikšmės samprata ir kaip ji leidžia pereiti nuo individualių moralinių praktikų prie universalus moralumo virtualioje erdvėje?

Etikos kaip moralumo refleksijos sąvoka plačiai vartojama filosofų, pradedant Aristotelium. Dabartiniai konstruktyvistai, tokie kaip Niklas Luhmannas, pabrėžia kritinę etinės teorijos (jos santykio su moralumu) funkciją³¹. Aristotelio praktinės filosofijos koncepcija susijusi su būdu, kuriais žmonės kaip būtybės gyvena pasaulyje, refleksija, su jų *ethos* ir jų gero (laimingo) gyvenimo siekiu. Anot Luhmanno³², etinis diskursas priklauso paties moralumo „savireferentiniam“ (*self-referential*) procesui. Kaip savireferentinis procesas etika yra nuolatinė moralinių kodų eksplicitiško ir implicitiško panaudojimo paieška atsižvelgiant į individualią ir socialinę komunikaciją. Kitaip tariant, etikos funkcija yra arbitrali atliekant stebėtojo ir prižiūrėtojo vaidmenį ir fiksuojant komunikacijos su kitais kaip moraliais asmenimis būdus ir procesus bei apibrėžiant, kaip vyksta moralinio identiteto konstrukcija. Anot Capurro, kultūrinis identitetas, kuris daugiausia grindžiamas moraliniu identitetu, yra kintantis konceptas, nes jis remiasi nuolatiniais komunikaciniais atpažinimo kodų mainais tarp socialinių aktorių³³. Remiantis Ernesto Cassirerio įžvalga apie istorinę realybės

konstrukciją „simbolinių formų“ pagrindu, galima teigti, kad kultūra yra formavimas arba „in-formavimas“ paties žmogaus savimonės ir materialaus pasaulio, todėl „simbolinių formų filosofija“ ir „technologijų filosofija“ yra tik skirtingos formos tam tikro žmogaus savimonės įprasminimo (*Sinngebung*)³⁴.

UNESCO „Visuotinėje kultūrų įvairovės deklaracijoje“³⁵ pateikiamas kultūros sąvokos apibrėžimas: „patvirtinama, kad kultūra turi būti traktuojama kaip tam tikros visuomenės ar socialinės grupės komplektas skirtingų dvasinių, materialų, intelektualų ir emocinių savybių; kultūra apima meną, literatūrą, gyvenimo stilius, gyvenimo kartu būdus, vertybių sistemas, tradicijas ir įsitikinimus“³⁶. Kaip nurodo ši deklaracija, kultūros klausimas yra esminis dabartiniuose socialiniuose ir politiniuose debatuose, kurie ypač suintensyvėjo po Samuelio Huntingtono įtakingos knygos *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*³⁷ bei po 2001 m. rugsėjo 11 įvykių. Dabartinės diskusijos tarpkultūrinės filosofijos ir sociologijos lauke rodo, kad nėra aiškių ribų tarp kultūrų ir kad kultūros nėra homogeniškos ir statiškos. Uždara ir statiška kultūrų vizija, eksplikuota Huntingtono, „grindžiama klišėmis ir nekreipia dėmesio į kompleksą diachroninių ir sinchroninių hibridizacijų ar „polifonijų“ vidujai kultūros ir tarp kultūrų“³⁸. Michaelis Walzeris, palaikydamas kultūrų išorinės ir vidinės hibridizacijos idėją, skiria „tankų“ (*thick*) ir „retų“ (*thin*) moralumą, t. y. moralumą, grindžiamą moraliniais argumentais, išsisknijusiais ar lokalizuotais tam tikroje kultūroje, ir pastarajam priešingą moralumą, grindžiamą atsietais nuo kultūros

moraliniais argumentais³⁹. Iš esmės čia susiduriama su individualumo ir universalumo kontraversija, kuri negali būti įveikiama teoriškai. Universalumas, anot Kanto⁴⁰, yra reguliatyvinė idėja, kuri gali būti tik suvokiama (maštoma) ir iš dalies realizuojama plėtojant tarpkultūrinį dialogą apie maksimas, kurios gali valdyti mūsų veiksmus.

Individualaus ir socialinio kultūrinio identiteto arba autonomijos teisė įtvirtinta UNESCO „Visuotinėje kultūrinės įvairovės deklaracijoje“: „Kultūrinės įvairovės apsauga yra etinis imperatyvas, neatsiejamas nuo pagarbos žmonių įvairovei. Jis apima išsipareigojimą žmogaus teisėms ir fundamentalioms laisvėms, taip pat mažumų teisėms. Niekas negali pažeisti kultūrinės įvairovės, garantuojamos tarptautinės teisės.“⁴¹ Nuolatinis tarpkultūrinės etikos uždavinys yra reflektuoti šiuos principus ir jų faktines kolizijas. Tačiau Capurro išvelgia dvi pagrindines grėsmės, kurios gali paveikti šią refleksiją:

- kada naudojami „mono-kultūrinis“ arba „multikultūrinis“ argumentas siekiant pakirsti etinį universalumo imperatyvą. Čia kyla moralinio ir kultūrinio reliatyvizmo grėsmė;
- vienašališkas argumentas už meta-kultūrinį universalumą, kuris neatveria tarpkultūrinio dialogo. Čia kyla moralinio universalizmo grėsmė⁴².

Tačiau abiem atvejais įtampa tarp universalumo ir individualumo nėra panaikinama. Dabartinė skaitmeninė globalizacija paspartino kultūrinės hibridizacijos procesą, lydimą „glokalių“ kultūrų iškilimo. Sąvoką „glokali kultūra“ (*glocal culture*), kurią plačiai savo teks-

tuose vartoja Capurro, pasiūlė sociologas Rolandas Robertsonas, įžvelgęs „globalios“ ir „lokalios“ sferų persismelkimą viena į kitą⁴³. Šio proceso rezultatas, kaip nurodo Giorgio Agambenas, nėra tiesiog homogenizacija arba MacWorld'o naujos getų steigimo formos, nes marginalizacija ir socialinė atskirtis gali kilti ir demokratinėse visuomenėse⁴⁴. Taip pat ir apie tarpkultūrinę etiką galima kalbėti tuomet, kai skirtingi etiniai požiūriai, užuot juos lyginus ir vertinus, yra „sugretinami“. Mono-kultūrinis požiūris į etiką save apibrėžia kaip vienintelį validų, todėl, siekdamas išvengti šiai mąstymo kryptiai būdingo etinio šovinizmo ir kolonializmo, Capurro stengiasi užtikrinti būtinas teorines tarpkultūrinės etikos sąlygas, kurių esminė yra etikos kildinimas iš tarpkultūrinio dialogo.

Capurro pasisako už atvirą tarpkultūrinį dialogą, laikydamasis nuostatos, kad universalus racionalumas nėra specifinė tam tikros lokalios (senovės Graikijos) kultūros nuosavybė. Būtent dialo-

gas, anot Capurro, atveria kelią tarpkultūrinei paradigmai ir etiniam mąstymui, o kai šis tarpkultūrinis etinis dialogas susiduria su informacinėmis technologijomis kaip dominuojančiomis medijomis mūsų dabartiniame pasaulyje, mes kalbame apie tarpkultūrinę informacinę etiką⁴⁵. Nors tarpkultūrinės etikos koncepcija pirmiausia siejasi su Jürgeno Habermaso „diskurso etika“⁴⁶, tačiau Capurro tarpkultūrinės etikos modelyje neakcentuojamas konsensusas kaip transcendentinis žmonijos tikslas. Tarpkultūrinė informacinė etika, kaip pažymi Heinrichas Rombachas, pirmiausia turėtų veikti arbitro principu: stebėti ir dirbti šalinant skirtumus, kylančius vartojant moralinius kodus visuomenėje, ir tarp visuomenių, siekiant užtikrinti komunikaciją tarp skirtingų kultūrinių sistemų⁴⁷. Kaip tik todėl vienas pagrindinių Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos uždavinių yra puoselėti kultūrinės tapatybes prižiūrint ir reflektuojant komunikaciją, vykstančią skaitmeninėje „infosferoje“.

MODELIO ĮVEIKLINIMAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Capurro domina ne tik teorinė tarpkultūrinės informacinės etikos modelio refleksija, bet ir praktinio pritaikymo perspektyva, modelio įveiklinimas. Daugelyje savo tekstų Capurro pateikia įvairius konstruktyvius pasiūlymus, kaip būtų galima efektyviai įveiklinti tarpkultūrinę informacinę etiką išsprendžiant keletą esminių problemų. Capurro mano, kad itin svarbu plėtoti tarpkultūrinį dialogą apie informacinių technologijų poveikį siekiant geresnio supratimo sąlygų, kurioms esant gali sėkmingai plė-

totis ir koegzistuoti skaitmeninėje, naujoje aplinkoje skirtingi gyvenimo stiliai bei gyvenimo projektai, taip pat siekiant išsiaiškinti, kas yra moraliniai individai specifinėmis sąlygomis ir kaip reikia interpretuoti moralinį kodą skirtingose etinėse ir kultūrinėse tradicijose bei kaip tai siejasi su informacinių technologijų metamais iššūkiais⁴⁸. Ir galiausiai, kaip mes turime iš naujo interpretuoti mūsų etines tradicijas šioje naujoje skaitmeninėje aplinkoje? Šie problemiški klausimai išlieka svarbūs modelio įveiklinimo atve-

ju, tačiau dėl savo sudėtingumo jie gali būti analizuojami tik ilgai trunkančiame tarpkultūriniame dialoge, kuriame etika pirmiausia turi būti suprantama kaip gyvenimo menas⁴⁹.

Pagrindinės tarpkultūrinės informacinės etikos temos yra intelektualinė nuosavybė, privatumas, saugumas, informacijos perteklius, skaitmeninė atskirtis, lyčių diskriminacija ir cenzūra⁵⁰. Šios temos kaip etinio tyrimo objektai gali būti diskutuojamos ne tik visuotinių teisių ir principų pagrindu, bet ir atsižvelgiant į kultūrinius skirtumus, taip pat istorines ir geografines ypatybes, kurios sąlygoja skirtingus teorinius pagrindimus ir praktinius sprendimus⁵¹. Vienas svarbiausių iššūkių šioje srityje yra klausimas, kaip žmonių kultūros gali klestėti globalioje skaitmeninėje aplinkoje, išvengdamos informacinės atskirties arba izoliacijos. Capurro, sprenddamas šiuos teorinius klausimus, inicijavo internetinių tinklo platformų įkūrimą. Jie skirti informacinei etikai (jau minėtas Afrikos tinklas ANIE ir Lotynų Amerikos tinklas RELEI) ir prisideda prie trečiųjų šalių skaitmeninės atskirties mažinimo ir tarpkultūrinio etinio dialogo plėtojimo.

Capurro pateikia konkrečias rekomendacijas, įgalinančias tarpkultūrinės informacinės etikos modelio įveiklinimo perspektyvą:

- sukurti tinklo prieigą skurdžioms šalims pananudojant egzistuojančius resursus, siekiant skatinti globalių ir lokalių informacijos kultūrų ir ekonomikų plėtrą;
- remti „Pasaulinio informacijos etoso“ plėtrą;
- sukurti informacijos centrus informaciškai skurdžiose šalyse;

- skatinti visuomenės sąmoningumą;
- įtraukti informacinės etikos temas į visų lygių mokymo programas;
- skatinti pavienių žmonių pastangas decentralizuoti ir koordinuoti veiklas bendradarbiaujant su tarptautinėmis organizacijomis⁵².

Visos šios techninės ir sociokultūrinės informacinės visuomenės problemos tuo pačiu metu yra etinės problemos. Efektyvus šių problemų sprendimas, anot Capurro, prisidėtų prie tarpkultūrinės informacinės etikos modelio įveiklinimo.

Kaip matyti iš Capurro pateiktų rekomendacijų, vienas svarbiausių tarpkultūrinės informacinės etikos iššūkių apima vadinamąją „skaitmeninę atskirtį“ (*digital divide*). Ši problema, anot Capurro, turi būti analizuojama ne tik kaip prieigos prie interneto (techninis aspektas) klausimas, bet kaip problema, kylanti klausiant: kaip žmonės gali geriau valdyti savo gyvenimus naudodami naujas skaitmenines medijas ir tuo pačiu metu išvengdami kultūrinio išnaudojimo, homogenizacijos, kolonializmo ir diskriminacijos pavojų?⁵³

Aihwa Ongas ir Stephenas Collieras teigia, kad pavieniai individai, kaip ir visuomenės, turi tapti sąmoningi skirtingų rūšių ryšių tarp tradicinių ir skaitmeninių medijų atžvilgiu, atsižvelgiant į jų poreikius, interesus ir kultūrinį pagrindą⁵⁴. Manuelis Castellsas taip pat nurodo, kad skaitmeninė komunikacija negali duoti sprendimo nei atskiroms visuomenėms, nei jų globaliai sąveikai, ji tik gali prisidėti randant naujus sąveikos būdus tarp lokalaus ir globalaus, kai kuriamos glocalios kultūros⁵⁵. Tokiu būdu įtraukios informacinės visuomenės vizi-

ja, pristatyta WSIS⁵⁶, pateikiama kaip globali ir kartu pliurali (daugybė). Tačiau šioje vietoje iškyta kita svarbi – teisingumo – problema. Kas turėtų laiduoti tarpkultūrinės informacinės etikos diskurso teisingumą?

Capurro etinis modelis gali būti siejamas su Ruperto Scheule'ės „įtinklinto teisingumo“ (*networked justice*) samprata⁵⁷, kuri susijusi su tokia teisingumo koncepcija, kurią Tomasas Lipinskis ir Johannesas Britzas vadina „kontributyviniu teisingumu“: „įgalina individus būti aktyvius visuomenėje (individuali atsakomybė), o pati visuomenė turi pareigą palengvinti individų dalyvavimą ir produktyvumą nesumažinant individualios laisvės ir orumo“⁵⁸. Sorajus Hongladaromas taip pat pažymi: „...teisingumas ir kultūra yra susiję daugeliu būdų. Pirma, teisingumas, jeigu jis yra veikiantis kultūrinėje būtyje, turi būti integruotas į tradicijas arba įprastas šios būties praktikas. Antra, jeigu kultūros sąveikauja taip glaudžiai, kaip globalizacijos sąlygomis, tuomet gali vykti kultūrinis susimaišymas, vedantis prie rezultato, kai praktikų sistemos, atsiradusios vienoje kultūroje, eksportuojamos į kitas kultūras.“⁵⁹ Vadinasi, teisingumas, anot Hongladaromo, yra kultūrinis ir tarpkultūrinis. Sekdamas Michaeliu Walzeriu, Hongladaromas argumentuoja, kad moraliniai argumentai yra „reti“, jeigu jie nesiremia kultūra ir istorija, kitaip sakant, jeigu jie nėra kontekstualizuoti arba lokalizuoti⁶⁰. Bet kita vertus, „tankūs“ moraliniai argumentai turi įveikti jų mono-kultūrinį horizontą.

Capurro iš dalies remiasi šia Hongladaromo nuostata, tačiau pabrėžia, kad

tarpkultūrinė informacinė etika yra rezultatas tarpkultūrinės sąveikos kaip opozicija meta-kultūriniam arba „retam“ universalumui⁶¹. Internetė būtent tarpkultūrinio dialogo plėtojimas gali būti vienas iš būdų, padedančių išlaikyti kibernetinę erdvę laisvesnę ir puoselėti kultūrinę įvairovę. Todėl tarpkultūrinės informacinės etikos didžiausias rūpestis yra ne tik įveikti moralinių tradicijų izoliaciją informacinėje (skaitmenizuotoje) visuomenėje, bet taip pat suteikti platformą pragmatiniams veiksams, teisėtoms veikloms, kurios gali būti naudojamos kaip rėmai siekiant saugoti ir puoselėti kultūrinę įvairovę naujoje skaitmeninėje aplinkoje. Etika, teisė ir pragmatiniai veiksmai yra būtini siekiant internetą išlaikyti kuo laisvesnį, išvengiant tam tikros grupės moralės getizacijos ir skatinant tarpkultūrinį dialogą⁶².

Tarpkultūrinė informacinė etika tiria pokyčius, susijusius su interneto poveikiu tradicinėms medijoms (laikraščiams, radijui, TV, telefonui ir kt.), ir kitos kartos informacijos ir komunikacijos technologijų metamus iššūkius postinternetinėje eroje. Anot Eben Moglen, etinė teisė dalytis informacija yra esminis etinis informacinės visuomenės principas⁶³. Žvelgiant iš tarpkultūrinės perspektyvos, esminis klausimas yra toks: kaip lokalias žmonių kultūros gali klestėti globalioje skaitmeninėje aplinkoje? Šis klausimas pirmiausia apima bendruomenės kūrimą kultūrinės įvairovės pagrindu. Taip pat kyla klausimas, kaip stipriai internetas veikia ir daro įtaką (pozityvią ar neigiamą) lokalioms ir glokalioms kultūroms. Kaip toks poveikis skatina demokratinius procesus tarp jų ir viduje jų? Kaip žmo-

nės konstruoja savo kultūrinės tapatybes šioje medijoje? Kaip tai veikia jų papročius, kalbas ir kasdienes problemas? Kitas ne mažiau svarbus tarpkultūrinės informacinės etikos klausimas yra šis: kaip stipriai ir kokiais būdais mes esame pajėgūs padidinti (išplėsti) laisvę ir teisingumą kartu su tvaria kultūrine plėtra išsaugant ir skatinant kultūrinę įvairovę?

Capurro projektuojamas tarpkultūrinės informacinės etikos modelis minėtų

iššūkių akivaizdoje siūlo atviro, etinio, tarpkultūrinio dialogo galimybę. Formuodamos mūsų kasdienius gyvenimus, mobiliosios komunikacijos technologijos taip pat transformuoja būdus, kuriais mes konstruojame socialinį, politinį ir ekonominį pasaulį, taip pat būdus, kuriais mes performuojame natūralią aplinką. Tad vis aktualesnis darosi Capurro keliamas klausimas: kas mes esame skaitmeniniame amžiuje?

IŠVADOS

Rafaelio Capurro tarpkultūrinės informacinės etikos modelis suteikia konceptualius rėmus tarpkultūriniam etiniam dialogui siekiant užtikrinti žmonijos klestėjimą XXI a. skaitmeninėje aplinkoje.

Tarpkultūrinės informacinės etikos didžiausias rūpestis yra ne tik įveikti moralinių tradicijų izoliaciją informacinėje (skaitmenizuotoje) visuomenėje, bet taip pat suteikti platformą pragmatiniams veiksams, teisėtoms veikloms, kurios gali būti naudojamos kaip gairės siekiant saugoti ir puoselėti kultūrinę įvairovę naujoje skaitmeninėje aplinkoje.

Tarpkultūrinės informacinės etikos modelis atveria etinių tyrimų lauką, kur moraliniai klausimai apie „infosferą“ gali būti reflektuojami komparatyviniu būdu, remiantis skirtingomis kultūrinėmis tradicijomis.

Nors Capurro remia žmogaus teisu diskurso plėtoją, į jį įtraukiant ir „nežmogaus“ teises (gyvūnų, gamtos), tačiau nepakankamai pagrindžiamas praktinis tokio diskurso aspektas.

Capurro svarstomas tarpkultūrinės informacinės etikos modelis teoriškai užtikrina universalią „minimalią“ moralę, etines problemas sprendžiant „Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos pagrindu“, tačiau per mažai dėmesio skiriama konkreitiems probleminiams atvejams ir praktiniam tokios moralės įveiklinimui.

Tarpkultūrinės informacinės etikos modelio įveiklinimas galimas kaip kritinė tarpdalykinė ir tarpkultūrinė refleksija apie žmogiškumo transformacijas bei sąmoningas asmeninių savybių ugdymas pasitelkiant kompiuterio technologijas.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ International Center for Information Ethics (ICIE). Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 05.
- ² International Review of Information Ethics (IRIE). Interaktyvus, žiūrėta: 2015 11 26.
- ³ Africa Network for Information Ethics (ANIE). Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 04.

- ⁴ Red Latinoamericana de Etica de la Información (RELEI). Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 05.
- ⁵ International Society for Information Studies (IS4IS). Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 03.
- ⁶ Rafael Capurro, Digital Ethics. This paper was originally presented at the 2009 Global Forum

- on Civilization and Peace organized by The Academy of Korean Studies, Seoul, December 1-3, 2009, *The Academy of Korean Studies* (ed.): 2009 Civilization and Peace, Korea: The Academy of Korean Studies 2010, p. 203-214.
- ⁷ Ten pat.
- ⁸ Luciano Floridi, Information Ethics: On the Philosophical Foundation of Computer Ethics, *Ethics and Information Technology* 1(1), p. 37-56. <<http://www.wolfson.ox.ac.uk/floridi/papers.htm>>
- ⁹ Rafael Capurro, *Beiträge zu einer digitalen Ontologie*, 2001. <<http://www.capurro.de/digont.htm>>
- ¹⁰ Marshall McLuhan, *Understanding Media*. New York: McGraw-Hill, 1964.
- ¹¹ Rafael Capurro, Angeletics – A Message Theory. Hans H. Diebner, Lehan Ramsay (Eds.). *Hierarchies of Communication*. An inter-institutional and international symposium on aspects of communication on different scales and levels. ZKM – Center for Art and Media, Karlsruhe, Germany July 4-6, 2003. Karlsruhe: Verlag ZKM, 58-71. <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278385&p_query=&p_tr2=> Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 07.
- ¹² Rafael Capurro, Ethical Challenges of the Information Society in the 21st Century. The paper was presented at the EEI21 - MEMPHIS. An Annual Scholarly Symposium: The Ethics of Electronic Information in the 21st Century. The University of Memphis, 5-8 October, 2000. Printed version: *International Information & Library Review*, 2000, 31, p. 257-276.
- ¹³ Ten pat.
- ¹⁴ Norbert Wiener, *The Human Use of Human Beings. Cybernetics and Society*. London: Free Assoc. Books, 1989 (First published in 1950).
- ¹⁵ Josef Weizenbaum, *Computer Power and Human Reason: From Judgement to Calculation*. San Francisco: Freeman, 1976.
- ¹⁶ Charles Ess, *Digital Media Ethics*. Polity Books. Himma, Kenneth Einar and Tavani, Herman (Eds.). *The Handbook of Information and Computer Ethics*. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2008.
- ¹⁷ Rafael Capurro, Between Trust and Anxiety. On the moods of information society. Richard Keeble (ed.). *Communication Ethics Today*. Leicester: Troubadour Publishing Ltd., 2005, p. 187-196.
- ¹⁸ Rafael Capurro, *Leben in der message society. Eine medizinethische Perspektive*, 2009.
- ¹⁹ Michel Foucault, *Technologies of the Self. A Seminar with Michel Foucault*. Ed. by L. H. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton. The University of Massachusetts Press, 1988.
- ²⁰ Rafael Capurro, Passions of the Internet. Wolfgang Palaver, PetraSteinmair-Pösel (Eds.). *Passions in Economy, Politics, and the Media in Discussion with Christian Theology*. Vienna: Lit Verlag, 2005, p. 331-343.
- ²¹ IRIE. *Network Ecologies: Ethics of Waste in the Information Society*, Vol. 11, 2009.
- ²² Karl-Otto Appel, *Transformation der Philosophie*. Frankfurt a. M. Suhrkamp, 1976, 2 vol.
- ²³ Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt a. M. Suhrkamp, 1988, 2 vol.
- ²⁴ Lawrence Lessig, *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York: Basic Books, 1999.
- ²⁵ Rafael Capurro, Ethical Challenges of the Information Society in the 21st Century. The paper was presented at the EEI21 – MEMPHIS. An Annual Scholarly Symposium: The Ethics of Electronic Information in the 21st Century. The University of Memphis, 5-8 October, 2000. Printed version: *International Information & Library Review* (2000), 31, 257-276.
- ²⁶ Max Senges and Lisa Horner, Values, principles and rights in internet governance. Report for the Freedom of Expression Project. Global Partners & Associates United Nations (2008). Millennium Goals.
- ²⁷ WSIS (2003). Declaration of Principles. Interaktyvus, žiūrėta: 2015 12 07.
- ²⁸ Capurro Rafael, *Intercultural Information Ethics*, 2007. This paper is a contribution to the international ICIE Symposium “Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective” that took place in Karlsruhe(Germany) in 2004. Published in: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer, Thomas Hausmanninger (eds.): *Localizing the Internet. Ethical Aspects in Intercultural Perspective*. ICIE Series, Vol. 4, Munich: Fink, 2007, S. 21-38.
- ²⁹ Ten pat.
- ³⁰ Niklas Luhmann, *Paradigm lost: Über die ethische Reflexion der Moral*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1990.
- ³¹ Ten pat.
- ³² Rafael Capurro, *Ethik im Netz*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003.
- ³³ Ernst Cassirer, *Philosophie der symbolischen Formen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 3 Vol. 1994.

- ³⁵ UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity (2003).
- ³⁶ Ten pat.
- ³⁷ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1997.
- ³⁸ Elias Jammal, Krieg oder Dialog der Kulturen? Petra Grimm, Rafael Capurro (Eds.). *Krieg und Medien*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004, S. 17–43.
- ³⁹ Michael Walzer, *Thick and Thin: Moral Arguments at Home and Abroad*. Notre Dame: University of Notre Dame Press. Warschauer, Mark: Reconceptualizing the Digital Divide. http://www.firstmonday.org/issues/issue7_7/warschauer/index.html
- ⁴⁰ Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft*. Frankfurt am Main. Suhrkamp, 1974.
- ⁴¹ UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, 2003.
- ⁴² Rafael Capurro, Intercultural Information Ethics, 2007. This paper is a contribution to the international ICIE Symposium "Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective" that took place in Karlsruhe(Germany) in 2004. Published in: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer, Thomas Hausmanninger (eds.). *Localizing the Internet. Ethical Aspects in Intercultural Perspective*. ICIE Series, Vol. 4, Munich: Fink, 2007, p. 21–38.
- ⁴³ Roland Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage, 1992.
- ⁴⁴ Giorgio Agamben, *Homo sacer*. Die souveräne Macht und das nackte Leben. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002.
- ⁴⁵ Capurro Rafael, Intercultural Information Ethics, 2007. This paper is a contribution to the international ICIE Symposium "Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective" that took place in Karlsruhe(Germany) in 2004. Published in: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer, Thomas Hausmanninger (eds.). *Localizing the Internet. Ethical Aspects in Intercultural Perspective*. ICIE Series, Vol. 4, Munich: Fink, 2007, p. 21–38.
- ⁴⁶ Jürgen Habermas, *Erläuterungen zur Diskursethik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991.
- ⁴⁷ Heinrich Rombach, *Drachenkampf*. Freiburg im Breisgau: Rombach-Verlag, 1996.
- ⁴⁸ Rafael Capurro, Intercultural Information Ethics, 2007. This paper is a contribution to the international ICIE Symposium "Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective" that took place in Karlsruhe(Germany) in 2004. Published in: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer, Thomas Hausmanninger (eds.). *Localizing the Internet. Ethical Aspects in Intercultural Perspective*.
- ⁴⁹ Rafael Capurro, Ethical Challenges of the Information Society in the 21st Century. The paper was presented at the EEI21 - MEMPHIS. An Annual Scholarly Symposium: The Ethics of Electronic Information in the 21st Century. The University of Memphis, 5-8 October, 2000. Printed version: *International Information & Library Review* (2000), 31, 257–276.
- ⁵⁰ Charles Ess, *Digital Media Ethics*. Polity Books. Himma, Kenneth Einar and Tavani, Herman (Eds.). *The Handbook of Information and Computer Ethics*. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2008.
- ⁵¹ Rafael Capurro, Intercultural Information Ethics. Kenneth E. Himma, Kenneth Einar and Herman Tavani (Eds.). *The Handbook of Information and Computer Ethics*. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2008, p. 639–665. Rafael Capurro, Towards an Ontological Foundation of Information Ethics. *Ethics and Information Technology*, Vol. 8, Nr. 4, 2006, p. 175–186.
- ⁵² Rafael Capurro, Ethical Challenges of the Information Society in the 21st Century. The paper was presented at the EEI21 – MEMPHIS. An Annual Scholarly Symposium: The Ethics of Electronic Information in the 21st Century. The University of Memphis, 5-8 October, 2000. Printed version: *International Information & Library Review* (2000), 31, p. 257–276.
- ⁵³ Rafael Capurro, Digital Ethics. This paper was originally presented at the 2009 Global Forum on Civilization and Peace organized by The Academy of Korean Studies, Seoul, December 1–3, 2009. Published in: *The Academy of Korean Studies* (ed.). 2009 Civilization and Peace, Korea: The Academy of Korean Studies, 2010, p. 203–214.
- ⁵⁴ Aihwa Ong and Stephen J. Collier (Eds.). *Global Assemblages. Technology, Politics and Ethics as Anthropological Problems*. Malden, MA: Blackwell, 2005.
- ⁵⁵ Manuel Castells, *The Information Age*. Malden, MA: Blackwell, 1996, 3 Vols.
- ⁵⁶ WSIS. Declaration of Principles, 2003. Interaktivus, Žiurėta: 2015 12 06.

- ⁵⁷ Rupert Scheule, Digitale Spaltung und Vernetzungsgerechtigkeit. Rupert Scheule, Thomas Hausmanninger, Rafael Capurro (Eds.). *Vernetzt gespalten. Der Digital Divide aus ethischer Sicht*. Schriftenreihe des ICIE, Bd. 3. München: Fink, 2004, S. 121–138.
- ⁵⁸ Tomas A. Lipinski, Johannes, J. Britz, Rethinking the ownership of information in the 21st century: Ethical implications. *Ethics and Information Technology 2*, 2000, p. 49–71.
- ⁵⁹ Soraj Hongladarom, Cultures and Global Justice, 2001. < <http://www.polylog.org/them/3/fcshs-en.htm> >
- ⁶⁰ Soraj Hongladarom, Global Cultures, Local Cultures, and the Internet. Charles Ess (Ed.). *Culture, Technology, Communication*. Towards an Intercultural Global Village. State University of New York Press, 2001, p. 307–324.
- ⁶¹ Rafael Capurro, Intercultural Information Ethics. This paper is a contribution to the international ICIE Symposium “Localizing the Internet. Ethical Issues in Intercultural Perspective” that took place in Karlsruhe (Germany) in 2004. Published in: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer, Thomas Hausmanninger (eds.). *Localizing the Internet. Ethical Aspects in Intercultural Perspective*. ICIE Series, Vol. 4, Munich: Fink, 2007, p. 21–38.
- ⁶² Thomas Hausmanninger, Controlling the Net: Pragmatic Actions or Ethics Needed? *International Review of Information Ethics*, Vol. 1, 2004. < <http://www.i-r-i-e.net> >
- ⁶³ Eben Moglen, Freeing the Mind: Free Software and the Death of Proprietary Culture. < <http://emoglen.law.columbia.edu/publications/mainespeech.html> >